

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj), soudců JUDr. Tomáše Lichovníka a JUDr. Kateřiny Šimáčkové o ústavní stížnosti **JUDr. V. S., MBA**, zastoupeného JUDr. Filipem Matoušem, advokátem se sídlem Lazarská 6, Praha 2, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 5. 3. 2020 č. j. 30 Co 75/2020-475, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a Ministerstva financí jako vedlejšího účastníka, **takto:**

I. Výrokem II. usnesení Městského soudu v Praze ze dne 5. 3. 2020 č. j. 30 Co 75/2020–475 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý (řádný) proces a právo na zákonného soudce podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II. usnesení Městského soudu v Praze ze dne 5. 3. 2020 č. j. 30 Co 75/2020-475 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

O d ů v o d n ě n í

I

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného usnesení Městského soudu v Praze (dále jen „odvolací soud“), kterým byl zrušen rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „soud prvního stupně“) ze dne 31. 10. 2019 č. j. 14 C 136/2015-424 a věc mu byla vrácena k dalšímu řízení (výrok I) a současně bylo nařízeno, aby věc projednal a rozhodl jiný senát soudu prvního stupně (výrok II).

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti tvrdí, že uvedeným rozhodnutím odvolacího soudu došlo k porušení jeho ústavně zaručeného práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). K tomu mělo dojít v důsledku nesprávného postupu odvolacího soudu, který nedostatečně a v rozporu se základními pravidly soudního řízení odůvodnil změnu soudce. Odvolací soud nerespektoval skutečnost, že vykládat § 221 odst. 2 o. s. ř. lze pouze restriktivním způsobem a je přitom nutné šetřit ústavně zaručená práva účastníka řízení.

3. Na podporu svých tvrzení odkazuje stěžovatel na judikaturu Ústavního soudu k aplikaci § 221 odst. 2 o. s. ř. (nálezy sp. zn. IV. ÚS 956/09, IV. ÚS 170/08 nebo II. ÚS 2766/14).

II

4. Ústavní soud ze spisového materiálu zjistil, že stěžovatel se v řízení před civilními soudy domáhá zaplacení částky 200 000 000 Kč jako náhrady škody, která mu měla být způsobena nesprávným úředním postupem podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Škoda měla podle stěžovatele spočívat ve snížení hodnoty jeho akcií společnosti Neograph, k níž mělo dojít v důsledku nezákonnosti rozhodnutí státní zástupkyně o zajištění akcií a nesprávného úředního postupu státu při správě těchto akcií v době od 4. 12. 2013 do 17. 4. 2014, kdy trvalo jejich zajištění provedené v rámci trestního řízení a stěžovateli bylo zakázáno vykonávat s nimi spojená hlasovací práva.

5. Soud prvního stupně rozhodl samosoudkyní JUDr. Otílií Hrehovou výše citovaným mezitímním rozsudkem tak, že základ žalobního nároku je dán.

6. V řízení před soudem prvního stupně se stěžovatel domáhal náhrady škody po České republice zastoupené Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových. Odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně podalo Ministerstvo financí (dále jen „vedlejší účastník“) s odkazem na § 6 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb.

7. Odvolací soud v záhlaví citovaným usnesením rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení (výrok I) a současně nařídil, aby věc projednal a rozhodl jiný senát soudu prvního stupně (výrok II).

8. Výrok I odvolací soud odůvodnil tím, že se soud prvního stupně dopustil několika zásadních procesních pochybení spočívajících v nedostatečném odůvodnění, nesprávné identifikaci předmětu řízení a vedení řízení s nepříslušnou organizační složkou státu. Podle odvolacího soudu pochybil soud prvního stupně též věcně, když učinil předčasný závěr o naplnění všech podmínek odpovědnosti státu za škodu způsobenou stěžovateli nesprávným úředním postupem. Podle názoru odvolacího soudu nebyl prokázán ani nesprávný postup, ani existence škody na straně stěžovatele. Výrok II odvolací soud odůvodnil závažnými vadami, k nimž v řízení před soudem prvního stupně došlo.

III

9. Ústavní soud vyzval v souladu s § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) účastníky řízení a vedlejšího účastníka, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

10. Obvodní soud pro Prahu 2 ve vyjádření ze dne 10. 6. 2020 plně odkázal na odůvodnění prvostupňového rozhodnutí. Předsedkyně senátu 19 C Mgr. Lucie Vítková sdělila, že jí věc byla přidělena v souladu s napadeným usnesením odvolacího soudu a rozvrhem práce Obvodního soudu pro Prahu 2 jako odlišné soudkyni od kolegyně ve věci rozhodující rozsudkem ze dne 31. 10. 2019.

11. Městský soud v Praze ve vyjádření ze dne 6. 1. 2020 zcela odkázal na své závěry obsažené v odůvodnění napadeného usnesení, na kterých i nadále setrval.

12. Vedlejší účastník ve svém vyjádření poukázal na to, že odvolací soud může podle § 221 odst. 2 o. s. ř. nařídit projednání věci jiným senátem (samosoudcem) i z důvodu, že v řízení došlo k závažným vadám. S odkazem na usnesení sp. zn. III. ÚS 3360/18 má za to, že Městský soud v Praze svůj postup řádně odůvodnil. Dále uvádí, že není příslušnou organizační složkou jednat za stát v řízení vedeném u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 14 C 136/2015, jakož i v řízení o této ústavní stížnosti. Podle názoru vedlejšího účastníka je zde dána příslušnost České republiky – Ministerstva spravedlnosti.

13. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení stěžovateli k replice, neboť neobsahovala žádné nové relevantní skutečnosti. Nadto nelze přehlédnout, jak bylo o návrhu rozhodnuto.

IV

14. Ústavní soud shledal procesní podmínky pro věcné projednání ústavní stížnosti za splněné, včetně její přípustnosti. K tomu Ústavní soud uvádí, že principiálně je oprávněn rozhodovat jen o ústavní stížnosti, která směřuje proti rozhodnutím, jimiž se soudní či jiné řízení končí, a účastník tak nemá možnost jiné právní obrany, než cestou ústavní stížnosti (srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS 339/01). Za taková „konečná“ rozhodnutí však považuje i některá procesní rozhodnutí, jimiž se řízení sice nekončí, ale uzavírá se jeho relativně samostatná část a jeho účastník již nemá možnost takové rozhodnutí napadnout; k tomuto typu řadí Ústavní soud rovněž nyní dotčené rozhodnutí podle § 221 odst. 2 o. s. ř. či postup soudu podle § 262 trestního řádu. Ústavní soud přitom bere v úvahu i zásadu ekonomie řízení, neboť bylo-li by porušení ústavně zaručeného základního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny shledáno až na samém konci soudního řízení, probíhalo by takové řízení nutně neehospodárně (srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 389/05, I. ÚS 116/08, III. ÚS 963/08 nebo III. ÚS 901/10). Zároveň však klade zvláštní důraz na principy sebeomezení a minimalizace vlastních zásahů do pravomoci jiných orgánů veřejné moci, neboť Ústavnímu soudu jako orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) nepřisluší postavení arbitra ve sporech mezi jednotlivými instancemi obecného soudnictví. Kasační zásah tudíž v případech postupu odvolacího soudu podle § 221 odst. 2 o. s. ř. připadá v úvahu jen tehdy, lze-li shledat, že takový postup byl projevem zjevné libovůle a došlo k němu bez adekvátního odůvodnění.

15. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil ze spisového materiálu, z písemných úkonů stěžovatele, účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení. Nenařízení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

V

16. Po posouzení obsahu ústavní stížnosti, spisového materiálu a vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

17. Významnou systémovou pojistku, zaručující nezávislost soudů, představuje právo na zákonného soudce. Toto právo je ústavně zaručeno v čl. 38 odst. 1 Listiny, který stanoví, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon. Podstata této záruky spočívá v tom, že podávání návrhů soudům a přidělování případů soudcům se odehrává podle předem stanovených pravidel, čímž má být minimalizována možnost jejich ovlivňování, svévole apod. Princip zákonného soudce na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé představuje pro každého účastníka řízení záruku, že k rozhodnutí v jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen - pro různé důvody a rozličné účely - výběr soudů a soudců *ad hoc* (viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 232/95 nebo III. ÚS 293/98).

18. Záruky spojené s právem na zákonného soudce se tedy upínají ke způsobu určení soudce, který bude věc rozhodovat, a zahrnují rovněž výslovný zákaz odnětí věci takto určenému soudci; z toho plyne, že v konkrétní věci by měl rozhodovat, nebrání-li tomu závažné objektivní důvody, vždy jeden a týž soudce. Jinak řečeno, ústavní garance se vztahují jak na způsob ustavení senátu (samosoudce), který bude ve věci rozhodovat, tak na stabilitu obsazení senátu, projevující se zákazem svévolné změny v jeho složení.

19. Možnost změny rozhodujícího senátu (samosoudce) skýtá ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř., podle něhož „[z]ruší-li odvolací soud rozhodnutí proto, že nebyl dodržen závazný právní názor (§ 226 odst. 1, § 235h odst. 2 věta druhá a § 243d odst. 1) nebo že v řízení došlo k závažným vadám, může nařídit, aby v dalším řízení věc projednal a rozhodl jiný senát (samosoudce), nebo přikázat věc k dalšímu řízení jinému soudu prvního stupně, kterému je nadřízen.“

20. Ústavní soud se v minulosti zabýval ústavností citovaného ustanovení, přičemž odmítl návrh na zrušení jeho části ve slovech „nebo že v řízení došlo k závažným vadám“ (nález sp. zn. IV. ÚS 956/09). V nálezu uvedl, že smyslem ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř. „je především *„odblokovat“ řízení zatížené neschopností soudu prvního stupně uzavřít věc zákonným způsobem. (...) Z nutnosti restriktivního výkladu posledně uvedené kompetence (odnětí věci pro závažné vady řízení) ovšem vyplývá, že vždy půjde o mimořádný krok odůvodněný vysokou pravděpodobností, že v případě ponechání věci současnému soudci tento nebude schopen ukončit řízení způsobem, jenž by mohl odvolací soud aprobovat. V případě pochybností by se soud vždy měl přiklonit k ústavně garantované stabilitě obsazení soudu, a to zejména jedná-li se o přezkum prvního ve věci vydaného rozsudku, kdy ještě nebylo soudu prvního stupně poskytnuto vodítko, a to i pokud jde o procesní otázky, které, mohou být rovněž sporné.“*

21. V nálezu sp. zn. II. ÚS 2766/14 Ústavní soud konstatoval, že „*k nařízení změny soudce - jakožto k mimořádnému opatření - by nemělo docházet ve skutečnosti jen proto, že soudci rozhodující na obou stupních soudní soustavy zastávají odlišné právní názory, (...) ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř. nemá sloužit k unifikaci právních názorů a případně*

i hodnotového postoje soudců, nýbrž k zamezení excesům spočívajícím ve zjevném nerespektování dvojinstančnosti soudního řízení.“ V nálezu sp. zn. IV. ÚS 170/08 Ústavní soud uvedl, že „sám výčet závažných vad, jichž se měl soud prvního stupně dopustit, bez uvedení důvodů, z nichž je odvozena obava, že další řízení před tímž soudcem nebude splňovat parametry spravedlivého procesu, pro takový postup, nahlíženo z hlediska ústavněprávního, nepostačuje. Absence příslušného odůvodnění pak zakládá porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelů na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny, neboť odnímá věc původně určenému soudci, aniž by pro takový postup byly splněny zákonné předpoklady.“

22. V nyní projednávaném případě odvolací soud rozhodnutí o změně senátu (samosoudce) soudu prvního stupně odůvodnil pouze obecným odkazem na závažné vady, k nimž mělo dojít v řízení před soudem prvního stupně. V odůvodnění napadeného rozhodnutí (bod 33) konstatoval, že „[s]oučasně v souladu s § 221 odst. 2 o. s. ř. dospěl k závěru, že s ohledem na závažné vady, k nimž v řízení došlo, spočívající ve vadách odůvodnění napadeného rozsudku, nesprávné identifikaci předmětu řízení, jakož i jednání s nesprávnou organizační složkou státu, je nezbytné rozhodnout tak, že se věc nařizuje k projednání a rozhodnutí jinému senátu Obvodního soudu pro Prahu 2.“

23. Ústavní soud tedy napadený výrok II. věcně přezkoumal, přičemž se v první řadě, obdobně jako ve věcech sp. zn. IV. ÚS 956/09 nebo IV. ÚS 170/08, zabýval otázkou, zda odvolací soud svůj postup dostatečně odůvodnil. Shledal přitom, že z odůvodnění napadeného výroku není zřejmé, zda odvolací soud zvažoval střet základních práv účastníků řízení či zda pouze mechanicky aplikoval zákonem svěřenou kompetenci. Městský soud v Praze podle názoru Ústavního soudu své rozhodnutí o odnětí věci samosoudkyni JUDr. Otílii Hrehové dostatečně argumentačně nepodložil. Neuvedl žádné důvody, z nichž by bylo možné dovodit vysokou pravděpodobnost, že v případě ponechání věci dosavadní samosoudkyni nebude řízení ukončeno způsobem, jenž by mohl odvolací soud aprobovat. Pokud odvolací soud takový důvod měl, opomenul jej do odůvodnění napadeného rozhodnutí uvést. Řádné a přesvědčivé odůvodnění postupu podle § 221 odst. 2 o. s. ř. bylo nutné i vzhledem k tomu, že se v daném případě jednalo o první projednání věci před odvolacím soudem, který dal soudu prvního stupně jasný a velmi podrobný návod, jak má ve věci postupovat.

24. Jak již Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. IV. ÚS 170/08, sám výčet závažných vad, jichž se měl soud prvního stupně dopustit, bez uvedení důvodů, z nichž je odvozena obava, že další řízení před tímž soudcem nebude splňovat parametry spravedlivého (řádného) procesu, nahlíženo z hlediska ústavněprávního, nepostačuje. Absence příslušného odůvodnění pak zakládá porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny, neboť odnímá věc původně určenému soudci, aniž by pro takový postup byly splněny zákonné předpoklady.

VI

25. Ústavní soud uzavírá, že považuje postup odvolacího soudu podle § 221 odst. 2 o. s. ř. za předčasný a porušující práva stěžovatele, zaručená obecně v čl. 36 odst. 1 a zejména pak v čl. 38 odst. 1 Listiny. Přistoupil tedy ke zrušení výroku II. usnesení Městského soudu v Praze. Důvody pro zrušení výroku I. Ústavní soud neshledal, a proto ústavní stížnost v této části odmítl jako zjevně neopodstatněnou. Ostatně ani stěžovatel

k němu žádné námitky neuvádí, resp. konstatuje, že „veškeré výtky odvolacího soudu vůči soudu prvního stupně jsou oprávněné“.

26. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a), § 82 odst. 3 písm. a) a § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výrocích I. až III. uvedeno.

Poučení: Proti nálezů Ústavního soudu se nelze odvolat

V Brně dne 18. srpna 2020

JUDr. Vladimír Sládeček
předseda senátu